

Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти : Матеріали п'ятнадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 22–23 травня 2019 р.) / уклад. : О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – 83 с.

Journalism Education in Ukraine: World Professional Standards : the Materials of the 15th International Scientific Practical Conference (Sumy, 22–23 May 2019) / compiled by O. Tkachenko. – Sumy : Sumy State University, 2019. – 83 p.

До збірки увійшли наукові матеріали викладачів та аспірантів кафедри журналістики та філології СумДУ, а також студентів спеціальностей «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Медіакомунікації». Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Особливості формування національного інформаційного простору України: від радянської системи ЗМІ до демократичної моделі».

The collection includes scientific materials of teachers and graduate students of the Department of Journalism and Philology of the Sumy State University and also students with the chief subject «Journalism», «Advertising and Public Relations», «Media communication». The research is related to the complex program of scientific works of the Sumy State University, directly to the scientific sphere of the research of the Department of Journalism and Philology within the theme «Features of Formation of the National Information Space of Ukraine: from the Soviet System to a Democratic Media Model».

РЕДКОЛЕГІЯ:

Олена Ткаченко, д-р філол. наук (голова)

Інна Гаврилюк, канд. наук із соц. комунік.

Світлана Воропай, канд. філол. наук

Ольга Сидоренко, канд. педагог. наук

Ярослав Яненко, канд. соціологічних наук

EDITORS:

Olena Tkachenko, Doctor of Philology (head)

Inna Gavrilyuk, PhD of Social Communications

Svitlana Vororpai, PhD of Philology

Olga Sydorenko, PhD of Pedagogical Science

Yaroslav Yanenko, PhD of Social Sciences

ЗАВЖДИ СТОЯВ «ТАМ, ДЕ СТАВ»
(епістолярний автопортрет Б. Антоненка-Давидовича у контексті його доби)

Ганна Калантаєвська
к. ф. н., доцент СумДУ
Світлана Воропай
к. ф. н., доцент СумДУ

У статті з'ясовуються світогляд і морально-етичні переконання Б. Антоненка-Давидовича, які він висловив у листах до різних адресатів, простежується його ставлення до людей і тварин, принципи і духовні цінності, реакція письменника на неофіційну заборону друкуватися та пропонувані компроміси із тоталітарним радянським режимом.

Ключові слова: морально-етичні переконання, духовні цінності, тоталітарний режим

ALWAYS STOOD "WHERE IT BECAME"
(the epistolary work by B. Antonenko-Davidovich in the context of his time)

Kalantaiivska Hanna,
associate professor, Sumy State University

In the article explains the world outlook and the moral-ethical beliefs by B. Antonenko-Davidovich, which he expressed in letters to different recipients. It followed his attitude towards people and animals, principles and spiritual values, the writer's reaction to the unofficial ban to be printed and the proposed compromises with the totalitarian the Soviet regime.

Key words: moral-ethical beliefs, spiritual values, totalitarian regime

Оцінка власних життєвих принципів та ідеалів, характеру і ставлення до світу – безумовно суб'єктивна, а проте безцінна в аспекті пізнання духовного світу людини, яка сприймає себе з точки зору особистого внеску в культуру рідного народу. *Актуальність* дослідження епістолярного автопортрета Б. Антоненка-Давидовича полягає в потребі сучасного українця мати гідні зразки для орієнтування в непростому суспільному, творчому, духовному житті, особливо, якщо таким моральним авторитетом може стати людина, не скорена трагічними обставинами, в тому числі й катівнями тоталітарного режиму.

Метою нашого дослідження є з'ясувати погляди Б. Антоненка-Давидовича на власну вдачу і світоглядні переконання, висловлені ним у листах до різних адресатів протягом тривалого часу. Для реалізації мети слід виконати такі *завдання*: визначити морально-етичні пріоритети Б. Антоненка-Давидовича у його ставленні до різних людей, охарактеризувати психолого-емоційний стан письменника у контексті літературного процесу 60-х – 70-х років ХХ ст., з'ясувати життєві принципи та духовні цінності автора листів.

Із епістолярної спадщини Б. Антоненка-Давидовича можна багато дізнатись про його звички і уподобання, стійкі переконання і моральні принципи, які він часто й дотепно формулює прислів'ями чи поетичними рядками відомих класиків. У листах письменника простежується його життєва мудрість, багатий досвід, стоїчне сприйняття сюрпризів долі, виявляється ставлення до випробувань і перешкод, до власної творчої праці й етики письменника взагалі, до нематеріальних цінностей, до рідних, колег і знайомих, до тоталітарної системи та її виконавців, до переслідувачів і шельмувальників, до власного віку і здоров'я, до тварин і погоди тощо. Про себе і своє ставлення до життя найбільше Б. Антоненко-Давидович згадує у листах до дочки Я. Голуб та Н. Суровцевої, проте короткі самохарактеристики зустрічаються і в листах до М. Бажана, В. Півторади, В. Гжицького, П. Кравчука, Д. Нитченка та ін. Звертаючись, наприклад, до М. Бажана із проханням поклопотатись перед відповідними інстанціями у справі своєї реабілітації, Б. Антоненко-

Давидович, ще не повернувшись із Красноярського краю, де провів два десятки років, розповідає про власний моральний табірний досвід. Він підкреслює, що реабілітація для нього – лише офіційна формальність, бо ні в чому не почувається винним і має чисту совість.

Невибагливий у побуті й харчуванні, Б. Антоненко-Давидович, ще живучи на засланні з скромної фельдшерської платні, залюбки порався на власному городі і викохував квіти, не цурався важкої роботи і в усьому дотримувалася мудрої позиції: «Що було, те бачили, а що буде – побачимо» [1, с. 475]. Прикметна риса вдачі письменника – відкритість і принципове небажання підлаштовуватись під принизливі обставини навіть із міркувань власної безпеки. Відкрито говорячи Н. Суровцевій про контроль над своїми листами, Б. Антоненко-Давидович припускає, що вони затримуються до адресатки саме з причин перевірки, на яку він особисто зважати особливого наміру не має. Навіть похмурі 30-ті роки часом здавались письменникові чи не найщасливішою порою його життя – спраглою, молодого, діяльного. «...сам був колись запеклий мисливець..., поки інші мисливці 1935 року не вполювали мене самого» [1., с. 507] – згадав Б. Антоненко-Давидович про свою колишню пристрасть. У кількох листах він зворушливо довіряє дочці найсокровенніше: «Чогось останнім часто мені часто пригадується твоя мати, але не в аспекті наших сумних зустрічей у Новозибкові, а тоді, коли ми вдвох були ще щасливі й жили під ясным, безхмарним небом...» [1, с. 526], «... згадується добре, так, ніби в нас ніколи й не було сумних, темних днів...» [1, с. 531].

Ставлення Б. Антоненка-Давидовича до творчої праці було однозначним: за будь-яких обставин, був переконаний він, письменник повинен керуватися високими моральними принципами, особливо коли на нього чиниться зовнішній тиск, адже чесне ім'я – понад усе. Маючи за спиною шлях довжиною 80 років і відому репутацію серед літературних чиновників, Б. Антоненко-Давидович пояснював дочці свої непрості стосунки з видавництвами і редакторами: «Мое недалеко вже 80-ліття обійдеться навіть без публікації моєї останньої збірки прози, яка щось важила б на тлі теперішніх злиднів української літератури. Звісно, вона могла б мати зелену вулицю до друку, але для цього треба було б мені переступити звичні мої етичні норми, чого я зробити не можу. Склалась така обставина, що, на мою думку, чесне ім'я письменника важить більше за шедевр його творчості...» [1, с. 552]. Неодноразово Б. Антоненку-Давидовичу пропонували вигідну угоду, яка проте йшла врозріз з його совістю та гідністю, тому всі зусилля спокусників, які вдавали з себе доброзичливців, були марними. В одному з листів до дочки Ярини Голуб у лютому 1978 року письменник з'ясував суть одного із запропонованих йому «компромисів»: «У серпні місяці минулого року редакція «Літературної України», через три місяці після надрукування брехливо-наклепницької статті про мене, запропонувала виступити мені на сторінках «Літ. України» зі статтею про проект нової конституції. Я відповів, що поки не надрукують мого спростовання тої брехні про мене, я жодного рядка не дам до газети. Компетентні люди дорікали мені, що я не скористувався такою слушною нагодою, бо, по-перше, у нас ніколи не друкують спростовань, бо сам факт публікації запропонованої мені статті є фактичне спростовання виступу проти мене; по-друге, така пропозиція мені виходить не з редакторату газети, а з далеко вищих інстанцій, тож досить мені було сказати, що я не маю чим надрукувати свої правильні думки про проект нової конституції, як мені враз повернули б машинку, ба навіть дали б зелену вулицю моїм новим творам до друку. Позичати в Сірка очей і, як то роблять інші, «твердить зади и вратъ за двух» – не вкладається в мій внутрішній моральний кодекс, через що «сделка» не відбулась...» [1, с. 548 – 549]. Про те, що своїм принципам письменник не зрадив до кінця життя, свідчить щоденниковий запис О. Гончара, зроблений у кінці грудня 1981 року: «Попросивсь на розмову Борис Д. Антоненко-Давидович. Старий, сліпий, душить астма (йому 82 роки), а дух міцний, голова ясна... Роками лежить у «Рад. писі» збірка його творів (складена з речей, що майже всі друкувалися в періодиці), а руху ніякого, крутня, хоча обіцянок керівництво СПУ не шкодує...» [2, с. 497]. Своє ставлення до шельмувань у періодиці Б. Антоненко-Давидович охарактеризував словами О. Пушкіна: «... хвалу и клевету приемли равнодушно и не оспаривай глупца» [1, с. 484].

В усіх скрутних обставинах письменник вважав себе невинним оптимістом і працював для майбутнього: «Якщо я тепер і пишу, то більше покладаючись на якісь дальші часи, які можуть прийти й після мене... Хоч, безперечно, вони прийдуть!» [1., с.493] – написав він дочці Ярині у листі, датованому лютим 1967 року.

У низці листів до Ярини Голуб Б. Антоненко-Давидович зі смутком говорить про почуття самотності, втрату фізичних сил і старість, констатує задушливу атмосферу літературного життя,

яка не сприяла творчому настрою. Іноді він намагається пояснити їй власну позицію, спростовує її докори. «Так, я був поганим сім'янином, бо заради сім'ї не міг поступитись, ані зректись своїх ідеалів. Та що вдієш, коли я належу до тих людей, для яких ідея – понад усе, навіть понад власне життя...» [1, с. 558] – написав Б. Антоненко-Давидович у жовтні 1979 року.

Часто українська і російська класика допомагала Б. Антоненкові-Давидовичу висловитись якнайточніше і про себе, про свою добу, розповісти про свій настрій, психо-емоційний стан, про враження і спостереження. «И больно дышать, и трудно жить» [1., 531] – цитує він Л. Гумільова; про нестерпні обставини 1976 року йому допомогла висловитись поезія А. Ахматової: «Это было, когда улыбался только лишь мертвый, спокойствию рад» [1, с. 658]; за внуків радіє письменник, згадуючи рядки з поезії С. Єсеніна: «Чужою радостью утешусь» [1, с. 577]. Про сумнівну можливість отримати з Австралії від Д. Нитченка в подарунок друкарську машинку замість відібраної Б. Антоненко-Давидович висловлюється цитатою із І. Крилова: «На свете чудеса рассеяны повсюду, но не везде их всякий примечал» [3, с. 180]. Про свій настрій письменник говорить словами В. Маяковського: «Для веселья наша планета мало благоустроена» [3, с. 88], а про чутки та переслідування в пресі висловлюється як Козьма Прутков: «Написанному не верь!» [3, с. 194]. У тому, що російська радянська імперія неодмінно розпадеться, Б. Антоненко-Давидович ніколи не сумнівався, хоча й усвідомлював, що дочекатись цього йому не судилось. Досить часто Б. Антоненко-Давидович цитує В. Самійленка, І. Франка, Б. Хмельницького, Лесю Українку, О. Олесья, В. Підмогильного, М. Рильського, Л. Костенко та інших, використовує біблійні вислови, прислів'я і приказки. Своє ставлення до радянських спецслужб і щоденних випробувань письменник характеризує прислів'ями «Хто боїться, в того в очах двоїться», «Біда біду перебуде: одна згине, друга буде», «Мокрий води не боїться й голого не обдереш» тощо. Гастрономічні свої уподобання він також висловив прислів'ям: «Хоч клочья, хоч вовна, аби кишка була повна», а про свій вигляд на фото пожартував: «Хоч козак, та шапка не так».

Майже всі листи Б. Антоненка-Давидовича традиційно закінчуються описом погоди, пейзажами, замальовками краєвидів у різні пори року, які він спостерігав під час прогулянок. Улюблені погодні стани для Б. Антоненка-Давидовича – бурхливі вияви емоцій природи – грозовиці, хуртовини, бурі. У деяких листах він згадує про те, як у молоді роки любив гуляти Києвом саме в такі години, коли навколо вирувала неприборкана стихія. На початку липня 1969 року в листі до П. Кравчука письменник зазначив: «... хоч мало не щодня прогноз погоди обіцяє можливий короточасний дощ з грозою, але – дощики перепадають, а грози нема. Шкода! Я так люблю добру грозу, надто нічну, так звану «горобину ніч», якою милувався з дитинства так часто, але якої тепер майже не буває чомусь у Києві» [1, с. 614]. Про відкритість, товариський характер і козацьку вдачу письменника свідчать згадки в листах до чоловіків про те, яке б задоволення мав би він як господар привітати адресата-гостя в своїй господі та випити з ним по чарці. У контексті свого 70-річчя та планів на його відзначення Б. Антоненко-Давидович написав у 1969 році в листі до Д. Нитченка так: «...5 серпня, коли мені вийде 70 років, мабуть, таки прийдуть добрі люди привітати й випити зі мною чарку. (Не подумайте, що я алкоголік, але випити іноді чарку «Української горілки», або «Української горілки з перцем», як тепер випускають у посуді на взірць старовинного штофа, – ніколи не відмовляюся) [3, с. 27]. А на запитання про враження від літнього відпочинку біля моря Б. Антоненко-Давидович поділився власним розумінням відпочинку: «Бачите, я ніколи не відпочиваю в повному розумінні цього слова: для мене відпочинок – це можливість віддатися цілком улюбленій праці» [3, с. 30].

Щиро й глибоко любив Б. Антоненко-Давидович тварин за їхню незрадливість і беззахисність. Розповідаючи в листі від 27 червня 1972 року Д. Нитченкові про свою собачку Пальму, письменник пояснив такі зворушливі почуття до неї: «Собак я дуже люблю, надто після своїх життєвих бувальців, що Ви, певно, відчули, читаючи мій роман «За ширмою», де я велику увагу приділив шолудивій Жучці... Коли мені було особливо тяжко в квітні й травні цього року, Пальма була єдиною живою істотою, що поділяла мою самотність і глибоко відчувала мій смуток...» [3, с. 81 – 82]. Через п'ять років у листі до Н. Суровцевої від 9 липня 1977 р. Б. Антоненко-Давидович цю думку продовжив: «Я теж належу до тих, що дуже люблять тварин і не терплять, коли їх кривдять. На довгому життєвому шляху мені не раз доводилось ставити тварин вище від людей: адже навіть серед близьких людей може статись і зрада, і брехня, і підступність,

чого ніколи не побачиш у тварини, прив'язаної до свого господаря. А сльози в очах корови чи коня, а собача інтуїція, передчуття й співчутливість! Яке це все зворушливе й високе!» [1, с. 486].

Отже, приватне листування Б. Антоненка-Давидовича переконує в тому, що духовні цінності й моральні принципи він ставив понад усе, що для нього вони були важливішими за родинний добробут і письменницьку популярність, особливо в драматичний для української культури період 60-х – 70-х років ХХ століття, коли шлях до читача був можливим тільки в обмін на лояльність до тоталітарного режиму. Невибагливість і скромність, любов до творчої праці й моральна безкомпромісність, загострене почуття справедливості й філософське ставлення до брехливих обвинувачень та непохитна віра в неминучість кращої долі для України поєднувались у характері письменника з м'яким гумором і зворушливою лагідністю, терплячістю і спостережливістю, коли він міг точно визначити інтереси і світогляд співрозмовника, дати влучну оцінку суспільним подіям, процесам і явищам.

Список літератури

1. Антоненко-Давидович Б. Нащадки прадідів / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Видавничий дім «КМ Academia», 1998. – 696 с.
2. Гончар О. Т. Щоденники: У 3 т.: Т. 2 (1968 – 1983) / О. Т. Гончар. – К.: Веселка, 2008. – 607 с.
3. Нитченко Д. 200 листів Б. Антоненка-Давидовича / Д. Нитченко (Чуб Д.). – Мельборн: видавництво «Ластівка» об'єднання українських письменників «Слово», 1986. – 272 с.

ІДЕЙНО-ЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ АНТИБУЛІНГОВОЇ ВІДЕОРЕКЛАМИ

Юлія Козир,

к. н. із соц. ком., СумДУ

Катерина Іващєва,

студентка 4 курсу, РК-51, СумДУ

У роботі визначені характерні особливості контенту сучасної соціальної реклами проти булінгу. Автори доходять висновку, що найбільш повторюваними є три основні ідеї роликів: «разом сильніші», «з булінгом може зіткнутися будь-хто» та «вихід є». Характерні особливості сюжету і зйомки: жертва – переважно жіночої статі, показ булінгу переважно як знуцання старших над меншими, переважно однотипний музичний супровід (сумна музика змінюється на більш радісну).

Ключові слова: соціальна реклама, відеореклама, булінг, цькування.

IDEOLOGICAL AND CONTENT PECULIARITIES OF THE ANTIBULLING ADVERTISING

Yuliya Kozyr,

associate professor, Sumy State University

Kateryna Ivashcheva,

4th year student, RK- 51, Sumy State University

Authors define main content peculiarities of modern noncommercial advertisement about bullying. They conclude that three most recurrent ideas can be verbalized as «stronger together», «everybody can be bullied», and «the way out exists». For the plot and filming it is common that a prey of bullying is mostly female, bullying is mostly shown between elder and younger schoolchildren, and background music is typical (sad at the beginning and more joyful at the end).

Keywords: noncommercial advertising, video advertising, bullying.